

Saratowicz-Dudyńska, Anna

Wystawa "W blasku srebra... : srebra z XVI-XIX w. z ziem Rzeczypospolitej Obojga Narodów i współczesnej Polski ze zbiorów muzeów rosyjskich - Ermitażu w Sankt Petersburgu, Muzeów Moskiewskiego Kremla i Muzeum Historycznego w Moskwie"

Kronika Zamkowa 1-2/51-52, 239-242

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Saratowicz-Dudyńska

WYSTAWA *W BLASKU SREBRA... SREBRA Z XVI-XIX W. Z ZIEM RZECZYPOSPOLITEJ OBOJGA NARODÓW I WSPÓŁCZESNEJ POLSKI ZE ZBIORÓW MUZEÓW ROSYJSKICH: ERMITAŻU W SANKT PETERSBURGU, MUZEÓW MOSKIEWSKIEGO KREMLA I MUZEUM HISTORYCZNEGO W MOSKWIE*

Na wystawie *W blasku srebra...* zgromadzono 150 dzieł mistrzów złotniczych działających między XVI a XIX w. na terenach Rzeczypospolitej Obojga Narodów i współczesnej Polski, z trzech najznakomitszych rosyjskich muzeów: petersburskiego Ermitażu oraz Muzeum Historycznego w Moskwie i Muzeów Moskiewskiego Kremla.

Zamiar przeprowadzenia systematycznej kwerendy w najważniejszych zbiorach

rosyjskich i przebadania przechowywanych tam sreber polskich powzięto w Zamku Królewskim blisko dziesięć lat temu w trakcie organizacji wystawy *Skarby Kremla. Dary Rzeczypospolitej Obojga Narodów*. W Zamku obok paradnych rzędów końskich, broni i wyrobów z bursztynu ofiarowanych carom rosyjskim w XVI i XVII w. przez legacje wysyłane do Moskwy „od króla i Rzeczypospolitej” pokazano wówczas okazałe

srebra zachowane w Orużejnej Pałacie. Oprócz sreber z najlepszych ośrodków europejskich, takich jak Augsburg i Norymberga, na wystawie znalazły się także srebra polskie. Wybór, do którego kluczem była przynależność do zespołu darów poselskich, nie pozwalał na pokazanie wszystkich wartych tego dzieł z ośrodków złotniczych z terenów dawnej i współczesnej Rzeczypospolitej, zgromadzonych w przebogatych zbiorach Muzeów Kremla. Podjęto wówczas decyzję o systematycznym przebadaniu zbioru kremlowskiego i innych zbiorów rosyjskich, uszczuplonych wprawdzie w latach 20. i 30. XX w. przez planową wyprzedaż prowadzoną przez władze sowieckie, jednak wciąż niezwykle bogatych w porównaniu ze zbiorami polskimi, dramatycznie dotkniętymi historycznymi klęskami. Wojny XVII i XVIII w. spowodowałyubożenie bądź wręcz unicestwienie wielu skarbców polskich zarówno świeckich, jak i kościelnych. Utrata państwowości skutkowałą zniszczeniem Skarbcza Koronnego, wojny i powstania XIX w. - wyniszczającymi sekwestracjami i kontrybucjami, a II wojna światowa dopełniła ogromu strat.

Powstały podczas organizacji wystawy *Skarby Kremla* projekt systematycznego przebadania rosyjskich zasobów pod kątem obecności sreber z ziem dawnej Rzeczypospolitej, początkowo zakreślony szeroko, ostatecznie został ograniczony do trzech rosyjskich zbiorów muzealnych: Muzeów Moskiewskiego Kremla ufundowanych z zasobów kremlowskiego skarbcza carskiego zawierającego dary poselskie, Ermitażu, w którego zbiorach znalazły się srebra z Pałacu Zimowego, cesarskich pałaców z Petersburga i okolic, a także zbiory wywłaszczonej petersburskiej arystokracji, wreszcie Muzeum Historycznego w Moskwie, którego fundamenty powstały w XIX w. w znacznej mierze dzięki sowitym darom kolekcjonerów rosyjskich.

W ciągu ostatnich lat kustosze zbiorów sreber z tych trzech muzeów sporządzili naukowe katalogi dzieł dające

szerszemu gronu badaczy lepszy wgląd w kolekcje dotychczas znane tylko wyrywkowo. W 1998 r. pokazano w odrestaurowanych wnętrzach Muzeum Historycznego w Moskwie wystawę *Polskie srebro artystyczne XVI-XIX w.*, z katalogiem Tatiany Sizowej. Kolejnej wystawie *Polskie srebra artystyczne w zbiorach Państwowego Ermitażu* w 2004 r. opartej na scenariuszu Mariny N. Łopato towarzyszył katalog autorstwa tejże badaczki. W lutym 2006 r. wydano w Zamku Królewskim w Warszawie katalog *Artystyczne srebra XVI-XVIII w. z terytorium historycznej i współczesnej Rzeczypospolitej w Muzeach Moskiewskiego Kremla* Natalii W. Raszkwon, zaś jego autorka rozpoczęła prace nad kolejnym tomem katalogu obejmującym XIX-wieczne polskie srebra ze zbioru Muzeów Moskiewskiego Kremla. Również Tatiana Sizowa z Muzeum Historycznego kontynuuje opracowywanie ogromnego, liczącego ponad 400 obiektów, zbioru sreber z ziem dawnej i obecnej Rzeczypospolitej w Muzeum Historycznym, którego drobiazgową inwentaryzacją zapewne znacznie wzbogaci naszą wiedzę o znakach złotniczych na polskich wyrobach, tak bardzo pomocną w rozpoznawaniu i prawidłowej atrybucji eksponatów muzealnych.

Przygotowując scenariusz wystawy, przyjęto szeroką formułę doboru ośrodków złotniczych z terenów pozostających w sferze zawodowego zainteresowania polskich historyków sztuki. Obejmuje ona ziemie zarówno dawnej, jak i obecnej Rzeczypospolitej. W ten sposób oprócz sreber powstałych w nieustalonych miastach polskich (6 eksponatów), oraz w ośrodkach takich, jak Warszawa (11 dzieł), Kraków (1 dzieło), Toruń (4 dzieła), Gdańsk (73 dzieła), Wschowa (4 dzieła), Poznań (1 dzieło), Elbląg (1 dzieło) czy Kalisz (1 dzieło), znalazły się na wystawie srebra wileńskie (4 dzieła) i lwowskie (3 dzieła), a więc pochodzące z ziem stanowiących fundamentalne składniki wielokulturowej i wielonarodowej Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Natomiast włączenie do wystawy sreber śląskich z najważniejszym

2. Fragment ekspozycji *W blasku srebra...* Fot. Ż. Govenlock

tamtejszym ośrodkiem - Wrocławiem (30 dzieł) oraz Nysą (2 dzieła), Legnicą (1 dzieło), Kamienna Górą (1 dzieło), Jaworem (1 dzieło) czy Radkowem (2 dzieła), odzwierciedla istniejącą od 60 lat rzeczywistość polityczną i społeczną.

Dzieła podzielono według kryteriów geograficznych, wyodrębniając także za pomocą wyrazistych środków scenograficznych największy polski ośrodek złotniczy - Gdańsk, następnie ośrodki pozostające z nim w szczególnie bliskich związkach artystycznych - Toruń, Elbląg i Dobre Miasto, w końcu Wrocław i zależne od niego mniejsze ośrodki śląskie. Pozostałe centra złotnicze pokazano w jednej sali, grupując obiekty z Warszawy, Krakowa, Wilna, Lwowa, Wschowy, Poznania, Kalisza w sąsiedztwie obiektów powstałych niewątpliwie na terenie dawnej Rzeczypospolitej, lecz w niezidentyfikowanych ośrodkach.

Wystawa otrzymała staranną scenografię. Przedmioty pokazano w gablotach specjalnie skonstruowanych dla potrzeb ekspozycji, pozwalających obejrzeć wystawiane dzieła ze wszystkich stron (np. dekoracyjne tace można było

podziwiać także od strony rewersu, ujawniającego tajniki warsztatu złotniczego). Podział geograficzny, a w ramach ośrodków chronologiczny, w miarę możliwości z uwypukleniem dzieł poszczególnych złotników, uznany za nadrzędny merytorycznie, zataił przynależność eksponowanych sreber do poszczególnych zbiorów muzealnych. By nie uronić tego ważnego aspektu ekspozycji, scenografowie rozpięli w salach ogromne banery z historycznymi widokami miejsc przechowywania obiektów: Kremla, Pałacu Zimowego od strony Nowy i z niezwykle barwnym widokiem murów Kremla z Muzeum Historycznym wzniesionym na placu Czerwonym. W sali poświęconej srebrom gdańskim obiekty w niektórych gablotach zostały skomponowane w sposób przypominający paradne bufety, w jakich te reprezentacyjne naczynia bywały wystawiane w pałacach, także w Granowitej Pałacie na Kremlu i w Wielkiej Antyszambrze Pałacu Zimowego. Ryciny obrazujące takie bufety pokazano na ścianach sali „edukacyjnej”, gdzie można było obejrzeć również program multimedialny

3. Fragment ekspozycji *W blasku srebra...* Fot. Ż. Govenlock

opracowany jako rozszerzony komentarz do wystawy, adresowany specjalnie do młodego odbiorcy.

Elementem programu, który najbardziej pobudzał wyobraźnię był 10-minutowy film animowany. Film, dowcipny i znakomity pod względem plastycznym, cieszył się ogromnym zainteresowaniem publiczności. W skład prezentacji weszła również część poświęcona ciekawej historii trzech rosyjskich zbiorów muzealnych, przemianom stylowym w złotnictwie ukazanym na przykładzie wybranych dzieł, ikonografii przedstawionych na tacach i kufkach scen biblijnych, historycznych i mitologicznych. Wiele przyjemności, szczególnie młodym widzom, dostarczyła gra polegająca na odnajdywaniu wielokształtnych srebrnych pucharów ukrytych w galimatiasie przedmiotów galerii osobliwości.

Wystawa uświadomiła niezwykle pożyteczność podobnych pokazów umożliwiających dyskusję w szerszym gronie specjalistów bezpośrednio przy obiektach, pozwoliła też zweryfikować szereg

poglądów i informacji dotyczących zbiorów rosyjskich, a także dostarczyła trudnego do przecenienia materiału porównawczego.

Komisarzem i autorem scenariusza ekspozycji była Anna Saratowicz-Dudyńska, asystentem komisarza - Agnieszka Różańska, komisarzem organizacyjnym - Anna Małecka. Oprawę plastyczną przygotowały Violetta Damińska i Żaneta Govenlock. Projekt prezentacji multimedialnej stworzył Przemysław Deles przy współpracy Anny Saratowicz-Dudyńskiej, a opracowanie plastyczne tejże prezentacji wykonał Jan Rusiński.

Wystawie towarzyszył bogato ilustrowany katalog zawierający eseje poświęcone historii poszczególnych kolekcji i omawiające aktualny stan badań: Natalii W. Raszkowej z Muzeów Moskiewskiego Kremla, Mariny N. Łopato z Ermitażu i Tatiany I. Sizowej z Muzeum Historycznego, również autorki not katalogowych. Projekt graficzny publikacji i druków towarzyszących opracowali Zofia Tomaszewska i Adrian Napiórkowski.